

שיעור 25 -הכל מעלין לארץ ישראל

מראי מקומות

- משנה כתובות יג:יא -שימו לב לנוסח 'כיצד' בעדי נוסח אי"יים. שימו לב לנוסחים השונים אחד נשים ואחד עבדים' מול 'אחד אנשים ואחד נשים'.
- תוספתא כתובות יב: ה
- כתובות קי: 'הכל מעלין.. דאורייתא'
- ירושלמי כתובות יג: יא
- תוספות כתובות קי: תד"ה הוא אומר; ריטב"א כתובות קי:
- שו"ת מהר"ם לבוב סימן תלא; טור אבן העזר עה 'ירושלמי.. כסתמא דמתניתין' [ב"ח]; [שו"ת הרמב"ם שסה]
- רמב"ן במדבר לג: נג; [רמב"ן השגות לספר המצוות שכחת העשין ד]; רמב"ם מלכים ה:ו-יב; [תשבץ ג:רא]; [אבני נזר יורה דעה תנד כד-לה]
- רמב"ם אישות יג: יח-כ; אישות טז: ו; מלווה ולווה יז: ט; עבדים ח: ט
- מוזמנים להמשיך וללמוד את הגמרא על שבח ארץ ישראל § מה הסבר עמדת רב יהודה?
- רמב"ן ויקרא יח:כה; מאירי כתובות קיא.

תקציר השיעור

- יש במשנה שני חילופי נוסח: 1. כתב יד קויפמן וענף הנוסח א"י גורס 'כיצד', ובכל קושר בין שני חלקי המשנה; 2. יש ענף שגורס 'אחד נשים ואחד עבדים'; יש ענף שגורס 'אחד אנשים ואחד נשים'. הבבלי מכיר את שני הנוסחים. אפשריין נוטה שהנוסל של 'עבדים' הוא משני; ברודי סבור שמוצא שני הנוסחים הוא בכך שמדובר בתוספת ללשון המשנה. בכ"י קויפמו נוסח הפנים הוא 'אחד נשים ואחד עבדים', וגיליון נוסף 'אחד אנשים ו§ וכך נוצר נוסח שמכליא יחד את שני הנוסחים.
- להבדלים הנ"ל יש השלכה לפרשנות המשנה. נפתח ב'אחדד§. לנוסח 'אחד נשים ואחד עבדים' מסתבר ש'הכל מעלין' מתפרש כפי שפירש רש"י: 'את הכל מעלין'; 'אחד נשים ואחד עבדים' מתפרש שאדם מעלה את נשיו ועבדיו. עם זאת, רש"י בערכין ג: והרמב"ם בהלכות עבדים פירשו שהעבד והאשה יכולים להעלות לא"; ביחס לעבד זה מתפרש שהו איכול לדרוש שרבו ימכור אתו לארץ. לעומת זאת, בורש הנוסח 'אחד אנשים ואחד

נשים' מתפרש שהאשה או האיש יכולים לתבוע לעלות לארץ. בתוספתא בכ"י ערפורט הנוסח הוא שהאיש כופה את האשה אך היא לא כופה אותו, וכך גם שיטת הירושלמי. נוסח זה משתלב עם הנוסח 'אחד נשים ואחד עבדים'.

▪ מעות א"י וקפדוקיא: בבלי מתפר שמעות א"י גרועות ממעות קפדוקיא, וקולי כתובה שנו כאן. כלומר, אין זיקה בין הלכה זו ובין הכל מעלין לא"י. מי שגורס 'כיצד' קושר בין ההלכות, והדברים שנציע אמורים במיוחד לשיטת הירושלמי שמעות א"י יפות ממעות קפודקיא. ההסבר פשוט: אדם מקבל את המעות לפי המטבע היוצא במקום מגוריו. הדין שמקבלת במעות א"י גם כשהיא בקפודקיא היא משום שא"י היא מקום שאליו מעלין, הוא נחשב מקום מגורים של כל יהודי.

▪ הרמב"ן מבסס את דין 'הכל מעלין' על מצות יישוב א"י. לפי זה יש לדייק שלדעתו יש מצווה גדולה יותר לגור בירושלים. התשב"ץ כתב שבירושלים ניתן לקיים עוד מצוות כאכילת עשר שני וקדשים. אבני נזר כתב שמעלין לירושלים בנוי על כיסופים לקדושה. ניתן להסביר שדין 'הכל מעלין' הוא מ'מווה רעה לנווה יפה' וירושלים הוא נווה יפה.

▪ במשך הדורות יהודים חיו בחו"ל, וכך בספרות ראשונים הדין מצטמצם. בתוספות מובא הדין של 'הכל מעלין' לא נוהג בזמן הזה, מחמת סכנת הדרכים ואי קיום מצוות התלויות בארץ; מהר"ם כתב שבזה"ז האיש כופה והאשה לא כופה. טור תהה מה יסוד החילוק. ב"ח מציע שהקושי לחיות בארץ הוא פרנסה. לכן היות וחובת הפרנסה על האיש, הוא יכול לקחת על עצמו את האחריות לפרנס בארץ אך לא ניתן לכפות זאת עליו.

▪ התמונה שמשקפת בדיוני הפוסקים: א"י הפכה להיות מקום ליחידים אולם לא מקום מגורי העם היהודי. רמב"ן עולה כיחיד לחון את הארץ בסוף ימיו; היישוב הישן בירושלים חי כנציגי יהודים מארצות שונות והתפרנס מכספי חלוקה.

▪ רב יהודה: כל העולה מבבל לא"י עובר בעשה. רמב"ם פסק זאת ביחס לבבל מול כל הארצות. רב יהודה מעל השיקול בבחירת מקום מגורים: להתגורר במקום תורה, במקום של מרכז יהודי. יש השתקפות של עמדה זו ברמב"ם, ממנו נראה שהגדרת א"י הוא מקום מגורי העם היהודי; ההאיסור לגור במצרים מתפרש מפאת מעשיה הרעים. כלומר, עניין א"י וחו"ל הוא עניין תרבותי של חיים בחברה ש עובדי ד'. לעומתו, הרמב"ן בונה על הממד הגיאוגרפי. א"י היא ארצו של הקב"ה והשכינה שורה בו; מי שחי בארץ חי חיים של קשר ישיר עם הקב"ה לעומת מי שחי בחו"ל שמנוהל על ידי כוחות הטבע.

▪ זכינו לחיות בתקופה בה השניים חברו יחד: בא"י יש את מרכז העולם היהודי, שכל יהדות העולם שואבת את זהותה מכוחה.